

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОДЕСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ НА ЗАСАДАХ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Т.Є. Зінченко

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: агломерація, соціально-економічний розвиток, населення, якість життя

Анотація. В статті проведений аналіз та визначені показники рівня соціально-економічного розвитку, проведено їх комплексне картографування. Визначено, що в складі Одеської агломерації ці показники значно вищі і по мірі віддаленості від ядра спостерігається тенденція до їх зниження.

Вступ. Сьогодні сучасне крупне місто функціонує в комплексі з оточуючими його малими містами і поселеннями, утворюючи міську агломерацію, розвиваючись не як автономна одиниця, а як складова частина єдиного господарського комплексу – агломераційної системи розселення. У міській агломерації як цілісному утворенні виділяються окремі підсистеми природного, економічного і соціального середовища. Кожна з них є системою взаємодіючих елементів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження питання формування та розвитку міських агломерацій не може бути обмежене лише вузькою галуззю знань. Тому, вивченню територіальної організації та розвитку міських агломерацій приділялось багато уваги з боку вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, розселенські аспекти проблеми викладено в наукових працях Г. Лаппо, Ю. Пітюренка, Ю. Пивоварова, А. Степаненка, питання містобудівного планування агломерацій висвітлено в роботах Ю. Білокона, Д. Богорада, М. Габреля, М. Дьоміна, Ю. Дехтяренка, О. Топчієва, Г. Фільварова. Питанням регулювання земельних відносин присвячено роботи науковців: І. Бистрякова, Ю. Білика, О. Драпівковського, І. Михасюка, Г. Лоїка, М. Ступеня, А. Третяка, М. Хвесика та ін.

Результати досліджень. На території Одеської області вздовж морського узбережжя на 120 км простяглась Одеська агломерація. Головними чинниками її створення і функціонування є морські порти та потужний морегосподарський комплекс України, міжнародна торгівля, культурний, освітній, діловий та рекреаційний центри [3]. Одеська агломерація є центром розвинутого сільськогосподарського виробництва.

Одеська агломерація розташована в центральній частині Одеської області. Адміністративний центр регіону, ядро моноцентричної агломерації - Одеса - одне з найбільших міст України, важливий транспортний, індустріальний, науковий, культурний і курортний центр з населенням 1010,3 тис. чоловік (на 1 січня 2010 року) [4]. До її складу входять міста-супутники Іллічівськ, Южний, Біляївка, Роздільна, Теплодар, Білгород-Дністровськ. Серед районів – Овідіопольський, Біляївський, Комінтернівський, Білгород-Дністровський, Роздільнянський, Іванівський, Березівський (рис.1).

Чисельність населення Одеської агломерації, за нашими розрахунками, в виділених нами межах складає 1587,53 тис. осіб, в тому числі міського 1276,49 тис. осіб, що складає 80,4 відсотки.

З початку 1990 років в динаміці чисельності населення Одеської агломерації, області, як і в цілому по Україні спостерігаються нові тенденції. Стрімко скорочується чисельність населення, посилюються процеси депопуляції. В динаміці чисельності міського та сільського населення Одещини також відбуваються досить помітні відмінності. Має місце перетікання сільського населення до міст, головним чином, до приморської смуги області. Таким чином тривала депопуляція і міграційний потік населення із сільської місцевості призводять до обезлюднення сіл, а часом і повного відмирання частини з них, внаслідок чого сільські території оголюються, втрачається контроль над їх розвитком. Природне скорочення населення є наслідком несприятливого співвідношення між народжуваністю і смертністю. Наслідком знижування народжуваності та збереження її проти тривалого періоду на рівні, що не забезпечує відтворення населення, є процес старіння, який у майбутньому може створити в регіоні демографічні проблеми [1].

Сучасна система розселення сформувалась під впливом своєрідних природних умов, історико-географічних особливостей заселення та господарського освоєння краю, унікального економіко-географічного положення регіону. Останній фактор сприяв формуванню розгалуженої мережі портових і транспортно-розподільчих центрів.

Сукупність функціонально взаємопов'язаних міських і сільських поселень певної території утворює локальну територіальну систему розселення. В її межах інтенсивність та частота внутрішніх (виробничих, соціальних, трудових, організаційно-господарських та ін.) зв'язків вища ніж зовнішніх. В кожній такій системі на перший план у внутрішніх міжселенських зв'язках виходить опорний центр розселення, його функції бере на себе велике сільське поселення, селище міського типу, центр адміністративного району, обласний центр, регіональний центр. В Одеській агломерації цим опорним центром виступає місто Одеса.

Аналізуючи щільність населення самої агломерації, то вона є найвищою по всій Одеській області. При цьому середня щільність населення Одеської агломерації складає 158,1 осіб / кв.км.

Господарство агломерації сформувалось у відповідності з її приміськими особливостями та впливом міста центру. Рівень соціально-економічного розвитку є показник інтегральний, що характеризує співвідношення між виробничою та невиробничою сферами, узагальнені показники рівня розвитку промисловості, транспорту, сільського господарства, соціальної інфраструктури, ВВП, продуктивності праці, забезпечення населення продуктами харчування, заробітною платою, соціальними благами тощо. При цьому основою є показник якості життя [2].

Нами зроблені розрахунки рівня соціально-економічного розвитку районів Одеської області, які природно є індикатором рівня та якості життя населення. Розрахунки проводили на основі 22 соціально-економічних показників на основі даних статистичного щорічника Одеської області за 2009 рік. Оцінку проводили без урахування міста-центру Одеса, оскільки тут, як правило, спостерігаються найвищі

показники рівня соціально-економічного розвитку.

Методика для розрахунку рівня соціально-економічного розвитку визначалась відповідно до методу "Патерн" на основі формули

$$S_i = \frac{1}{n} \sum_j \frac{x_{ij}}{x_{i\max}}$$

де S_i – рівень соціально-економічного розвитку районів;

x_{ij} – значення показників в i -му районі;

$x_{i\max}$ – максимальне значення показника в i -му районі.

Основні соціально - економічні показники розвитку районів:

1. Щільність населення (осіб/кв. км);
2. Основні засоби , млн. грн.;
3. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств;
4. Інвестиції в основний капітал, тис. грн;
5. Інвестиції в основний капітал на 1 особу, грн.;
6. Введення в експлуатацію житла, тис. кв. м;
7. Кількість легкових автомобілів у приватній власності, одиниць;
8. Перевезення вантажів автомобільним транспортом, тис. т;
9. Обсяг експорту товарів, тис. доларів;
10. Обсяг імпорту товарів, тис. доларів;
11. Кількість об'єктів роздрібної торгівлі, одиниць;
12. Роздрібний товарообіг підприємств, тис. грн.;
13. Роздрібний товарообіг на 1 особу, грн.;
14. Обсяг послуг наданих населенню, млн. грн.;
15. Обсяг реалізованої продукції малих підприємств, млн. грн.;
16. Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.;
17. Забезпеченість населення житлом, на 1 особу кв. м заг. площі;
18. Дошкільні заклади, одиниць;
19. Загальноосвітні навчальні заклади, одиниць;
20. Заклади культури (бібліотеки, кількість);
21. Кількість дитячих оздоровчих таборів, кількість;
22. Надання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого палива(тис. грн.).

Таким чином, відповідно до розрахунків проведено картографування рівня соціально-економічного розвитку, що дало змогу оцінки їх сучасну стану та визначення районів з високими, середніми та низькими показниками рівня соціально-економічного розвитку (рис.1).

При цьому спостерігається загальна тенденція, що по мірі віддаленості від обласного центру зменшуються як соціально-економічні показники так і рівень та якість життя населення. Виняток становить Котовський район, який є вузловою залізничною станцією з широким розвитком промислового виробництва та Ізмаїльський район, який є портово-промисловим центром. При цьому слід зазначити, що спостерігаються розбіжності між сільською місцевістю і районним центром, оскільки по мірі віддаленості від центру і знижується рівень розвитку.

Отже, як свідчать проведені дослідження і розрахунки в Одеській агломерації значно вищий рівень соціально-економічного розвитку, що спрямовує інтенсивний рух та міграції населення до зони агломерації та збільшує її основний вплив на прилеглі райони.

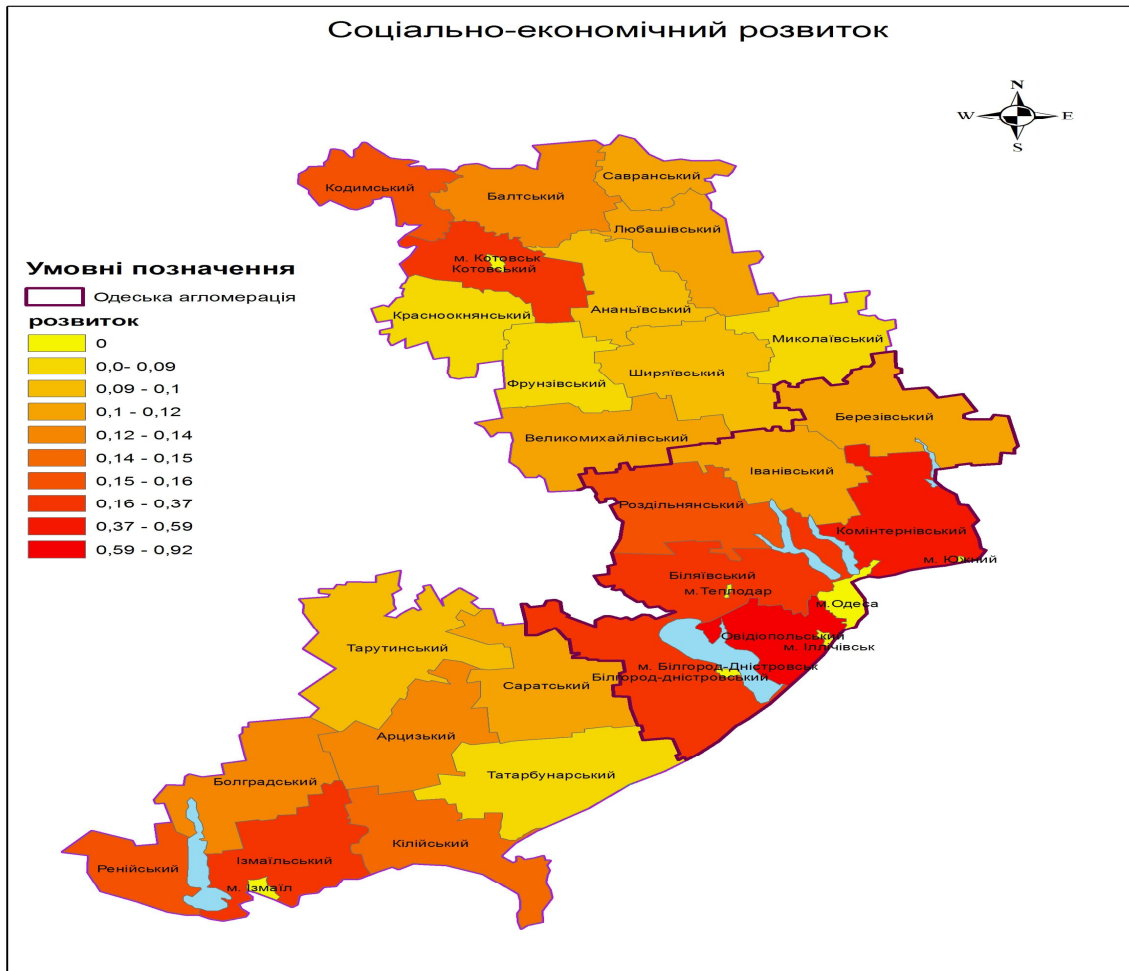

Рис.1 Соціально-економічний розвиток районів Одеської області

При цьому спостерігається загальна тенденція, що по мірі віддаленості від обласного центру зменшуються як соціально-економічні показники так і рівень та якість життя населення. Виняток становить Котовський район, який є вузловою залізничною станцією з широким розвитком промислового виробництва та Ізмаїльський район, який є портово-промисловим центром. При цьому слід зазначити, що спостерігаються розбіжності між сільською місцевістю і районним центром, оскільки по мірі віддаленості від центру і знижується рівень розвитку.

Отже, як свідчать проведені дослідження і розрахунки в Одеській агломерації значно вищий рівень соціально-економічного розвитку, що спрямовує інтенсивний рух та міграції населення до зони агломерації та збільшує її основний вплив на прилеглі райони.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що рівень соціально-економічного розвитку зменшується по мірі віддаленості від ядра. Агломерація, як територіально-економічне утворення, що виникає на базі значного міста (або декількох компактно розташованих міст), створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти, - відрізняється вищим ступенем територіальної концентрації різноманітних виробництв, в першу чергу промисловості, наукових і навчальних установ, інфраструктурних об'єктів, а також високою щільністю населення, має вирішальний вплив на навколишню територію, видозмінюючи її економічну структуру і соціальні аспекти життя населення, демонструє високий ступінь комплексності господарства і територіальну інтеграцію її елементів.

Література

1. Зінченко Т.Є. Інституціональні аспекти трансформації землекористувань населених пунктів в сучасних ринкових умовах / Т. Є. Зінченко. - Житомир: Видавництво "ПП Рута", 2010. – 214 с.
2. Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України/ Д.В.Клиновий, Т.В.Пепа; [за наук.ред. Л.Г.Чернюк].-К.: Центр навчальної літератури, 2006.-728 с.
3. Одесса – город-агломерация-портово-промышленный комплекс. / [под общей ред. А.Г. Топчиева]. – Одесса: АО Бахва 1994. – 360 с.
4. Статистичний щорічник Одеської області за 2009 рік /[за ред. Т.В.Стоянової].-Одеса "Астропринт", 2010. – 549 с.

Зінченко Т.Е. Особенности формирования Одесской агломерации на засадах оценки уровня социально-экономического развития

Аннотация. В статье проведен анализ и определены показатели уровня социально-

экономического развития, проведено их комплексное картографирование. Определено, что в составе Одесской агломерации эти показатели значительно выше и по мере удаленности от ядра наблюдается тенденция к снижению.

Ключевые слова: агломерация, социально-экономическое развитие, население, качество жизни

*Zinchenko T. **Features of formation of the Odessa metropolitan area to ambush assessment of socio-economic development***

Summary. *The article analyzes and identifies indicators of socio-economic development, carried out their comprehensive mapping. Determined that in the Odessa metropolitan area, these indicators are much higher and the distance from the nucleus there is a tendency to decrease.*

Keywords: *agglomeration, economic and social development, population, quality of life*